Ukrajinska kriza se je poglobila

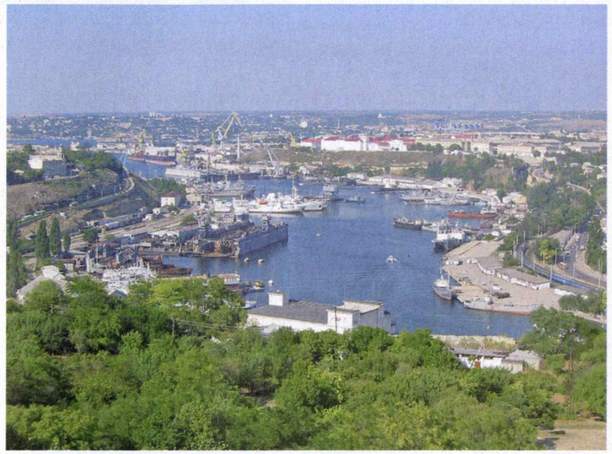
Bogdan Sajovic, foto: Reuters, wikipedia.org

Rusi na Krimu se hočejo odcepiti od Ukrajine, Rusija jih podpira, Zahod pa temu nasprotuje. Ukrajina se je pred dvema desetletjema odrekla jedrskemu orožju, v zameno za zagotovila o ozemljski celovitosti, ki pa je zdaj pod vprašajem.

Rusi na Krimu zahtevajo odcepitev polotoka od Ukrajine in njegovo priključitev Rusiji.

Potem ko se je zdelo, da je politična kriza, ki je pretresala Ukrajino zadnje mesece, s pobegom predsednika Janukoviča končana, se vse bolj kaže, da se ta šele prav začenja. Kmalu po pobegu Janukoviča, za katerim je izdana mednarodna tiralica (menda se je zatekel v Rusijo), je na polotoku Krim, kjer živijo večinoma Rusi, postalo vse bolj napeto in proruski protestniki so začeli pozivati k priključitvi Rusiji. Krim je namreč najbolj »ruski del Ukrajine«, saj se tri četrtine tamkajšnjega prebivalstva izjavlja za Ruse. V Sevastopolu, kjer je že dvesto let ena najpomembnejših in največjih ruskih pomorskih baz, se jih za Ruse izjavlja devet od desetih prebivalcev. Prav zaradi tega ima Krim poseben status v Ukrajini. Krim je prišel pod rusko oblast konec osemnajstega stoletja, za časa carice Katarine Velike, ko so tam skoraj izključno živeli muslimanski krimski Tatari. A ruski carji so začeli razvijati pomorsko bazo v Sevastopolu kot sredstvo vojaško-političnega pritiska na Bospor in Dardanele ter na balkanske pokrajine pod turško nadoblastjo, kjer so živeli je Rusija ob razglastivi ukrajinske samostojnosti izsilila obljubo o prosti uporabi sevastopolske vojaške baze (in še nekaj drugih vojaških objektov v okolici), Ukrajina pa je morala Krimu priznati poseben status v svoji državi.

Sevastopol je že dvesto let ena najpomembnejših ruskih vojaških baz.

»Lokalni prostovoljci« Kmalu po pobegu Janukoviča in razglasitvi nove oblasti v Kijevu v glavnem pravoslavni kristjani. Z desetletji pospešenega naseljevanja Rusov na Krim, še posebno v Sevastopol in okolico, se je začela spreminjati sestava prebivalstva in okoli leta 1900 je bilo ruskega že več kot tatarskega. Leta 1944 je Stalin razglasil krimske Tatare za enega od »izdajalskih narodov« in vse prebivalstvo se je moralo izseliti praktično čez noč. V bistvu jim je bilo do konca sovjetskega režima prepovedano, da se vrnejo na Krim. S tem je postal polotok skoraj popolnoma rusificiran. Deset let po izgonu Tatarov je tedanji vodja Sovjetske zveze Nikita Hruščov Krim administrativno pripojil Ukrajini, a prebivalstvo je še vedno ostalo predvsem rusko. Po letu 1991 so se začeli vračati tudi nekateri potomci izgnanih Tatarov, vendar jih je danes glede na celotno sestavo komaj nekaj več kot deset odstotkov krimskega prebivalstva. Zaradi teh okoliščin si so blizu poslopja regionalnega parlamenta v Simferopolu, administrativnem središču Krima, izbruhnili spopadi med proruskimi protestniki in pripadniki muslimanske etnične skupine krimskih Tatarov, ki podpirajo novo vodstvo v Kijevu. Hkrati so v Sevastopolu (ki je tudi največje mesto na Krimu) že nekaj dni potekali množični proruski protesti. Strmoglavljeni proruski predsednik Janukovič je v teh krajih imel največjo volilno podporo. Množica je nato odstavila mestne oblasti in imenovala ruskega župana. Protestniki v Sevastopolu so zatrjevali v kamere, da so njihove sanje vnovična priključitev Rusiji, in to vsaj njihovega mesta kot posebne enklave, najraje pa seveda celotnega krimskega polotoka. V naslednjih dneh so se razmere na Krimu zaostrile. Oboroženi neznanci so zavzeli poslopji regionalnega parlamenta in vlade v Simferopolu, prestolnici te ukrajinske avtonomne republike, in izobesili ruski zastavi. Več deset moških v polni bojni opremi je v stavbi vkorakalo v jutranjih urah ▶

in prevzelo nadzor. Napadalci so v zgradbi vstopili tako, da so s streli razbili steklena vrata, pri čemer pa ni bil nihče poškodovan. Po navedbah krimskega premierja je zgradbi zavzelo okoli petdeset moških, ki naj bi bili po poročanju medijev člani rusko govoreče uporniške skupine, ki jo sestavlja lokalno prebivalstvo. Nekateri pa so zatrjevali, da gre za zelo dobro izurjene in disciplinirane vojake in da dvomijo, da gre za »lokalne prostovoljce«. Menili so, da gre v resnici za dobro izurjene pripadnike posebnih enot ruske vojske, ki pač delujejo pod krinko. Rusija seveda odločno zavrača takšne trditve. Pod varstvom »lokalnih prostovoljcev« so proruski poslanci regionalnega parlamenta odločili, da bodo izvedli referendum o statusu tega ukrajinskega polotoka in mimogrede še odstavili regionalno vlado, ki je podprla novo začasno vlado v Kijevu.

Zadeve na območju so se še zaostrile, ko je zgornji dom ruskega parlamenta na izredni seji soglasno podprl Putinovo zahtevo, da zaradi izjemnih razmer v Ukrajini ter ogrožanja življenj ruskih državljanov in zavarovanja vojakov v črnomorski floti na Krimu odobri uporabo ruskih oboroženih sil na ozemlju Ukrajine do normalizacije političnih razmer v državi. Svet federacije je odobritev sprejel po nujnem postopku, njegova predsednica Valentina Matvijenko pa je zunanjepolitični odbor zgornjega doma parlamenta pozvala, naj od Putina zahteva odpoklic ruskega veleposlanika iz ZDA zaradi žaljivih izjav predsednika Baracka Obame. Le-ta je namreč posvaril Rusijo pred kakršnimkoli vojaškim posredovanjem v Ukrajini in opozoril, da bo Rusijo drago stalo, če bo prekršila ukrajinsko suverenost. Dejal je, da bodo ZDA skupaj z drugo mednarodno skupnostjo zagotovile, da bo Rusija čutila posledice kakršnegakoli vojaškega posredovanja v Ukrajini. Ukrajinske oblasti so tistega dne obtožile Moskvo, da je na Krim napotila dodatnih 6.000 vojakov in 30 oklepnih vozil. Na tem mestu je treba povedati, da se je Ukrajina pred dvajsetimi leti odrekla jedrskemu orožju, zato pa so tako Rusija kot Združene države Amerike in za nameček še Velika Britanija zagotovile »ozemeljsko celovitost in neodvisnost Ukrajine«. Vsa zadeva je hudo zapletena ne le zaradi Ukrajine same, pač pa zato, ker bi v primeru odcepitve Krima prišlo do jasnega signala ne le Ukrajincem, pač pa tudi drugim državam, da so vsa zagotovila velikih sil prazen kos papirja, določil, h katerim so se same zavezale, pa velike sile nočejo/ne morejo/ne znajo izpolniti, in da se je neumno enostransko razoroževati v zameno za nekakšne papirna zagotovila, se pravi, da se je bolje celo na novo oboroževati in po možnosti s kar se da uničevalnim orožjem.

Zamaskirani oboroženci zatrjujejo, da so lokalni prostovoljci, Ukrajinci pa trdijo, da gre za ruske specialce pod krinko.

Vlada v Kijevu zatrjuje, da je Rusija izvedla agresijo na Ukrajino.

Pojav dezerterjev Ukrajinski začasni premier Arsenij Jacenjuk je dan po glasovanju v zgornjem domu ruskega parlamenta Rusijo obtožil, da je Ukrajini napovedala vojno: »To je rdeči alarm. To ni grožnja, to je dejansko vojna napoved moji državi.« Začasni predsednik države Oleksandr Turčinov pa je opozoril, da Rusija ni imela nobenega razloga za to dejanje agresije, kot ga je imenoval, in zatrdil, da so vse izjave o ogroženosti ruskih državljanov ali rusko govorečih Ukrajincev izmišljene. Rusija na drugi strani očitke o netenju vojne odločno zavrača. Ruski premier Dmitrij Medvedjev je v telefonskem pogovoru z Jacenjukom poudaril, da za morebitno uporabo sile na Krimu odgovorna Ukrajina. Po njegovih besedah je interes Rusije ohraniti stabilne in prijateljske odnose z Ukrajino, a hkrati si po njegovih besedah Rusija tudi pridržuje pravico do zavarovanja legitimnih interesov ruskih državljanov in vojakov, ki so nameščeni v avtonomni republiki Krim.

V naslednjih dneh je Ukrajinski svet za nacionalno varnost ukazal vpoklic rezervistov, da bi zagotovili varnost in ozemeljsko celovitost Ukrajine. Po drugi strani pa so prihajale informacije, da so se mnogi ukrajinski vojaki na Krimu uprli povelju iz Kijeva in dezertirali oziroma »prešli na stran krimskih samoobrambnih sil«. Med temi dezerterji je bilo več visokih častnikov, med drugim poveljnik ukrajinske mornarice. In v tem je novo morebitno jabolko spora. Dezerterji so večinoma oziroma skoraj izključno vojaki ruskega rodu, torej se ne glede na razplet pojavlja resno vprašanje, kaj bo potem, ko bo kriza rešena. Ukrajina bi popolnoma logično lahko začela iz obrambnih sil in državnih organov izločati Ruse, saj jim očitno ne more zaupati, a po drugi strani bi to seveda sprožilo proteste zaradi diskriminacije. Prihajale pa so tudi infomracije, da nekatere ruske enote zasedajo vojaške objekte ukrajinske vojske; tako so ruske sile delno zasedle dve ukrajinski raketni bazi na Krimu. Gre za del oporišča v Evpatoriji in del baze na polotoku Fiolent. Zaradi ruske grožnje so oblasti v Kijevu okrepile varnostne ukrepe v jedrskih elektrarnah v državi. Na Krimu je bil medtem posebni odposlanec ZN Robert Serry, da bi se seznanil z razmerami na terenu. Potem ko so ga oboroženi neznanci v Simferopolu ustavili in zahtevali, da odide s Krima, se je odločil skrajšati obisk na polotoku in se vrniti v Kijev.

Zaradi zahodnih groženj s sankcijami proti Rusiji so cene surovin in energentov poskočile, rubelj pa doživel padec.

Sankcije Zahoda Medtem ko Rusija očitno spodbuja ruske upornike v Ukrajini (uradna Moskva sicer zagotavlja, da so to lokalne sile, nad katerimi nima nobenega vpliva), je tudi Zahod začel vleči nekatere poteze v korist Ukrajine in v škodo Rusije. Konec prejšnjega tedna je ameriški obrambni minister Chuck Hagel napovedal povečanje vojaške pomoči Poljski, Latviji, Estoniji in Litvi, ki mejijo na Rusijo. To naj bi bil izraz podpore zaveznikom po ruskem posredovanju na Krimu, zajema pa razširjeno

urjenje za poljske zračne sile in povečanje vloge ZDA v Natovem zračnem nadzoru nad baltskimi državami. Zveza Nato je poleg tega objavila, da bo do nadaljnjega zamrznila sodelovanje z Rusijo. Oglasila se je tudi EU in zamrznila nezakonito pridobljena ukrajinska državna sredstva osemnajstim osebam, zamrznjeno pa je njihovo premoženje v EU. Predsednik Evropske komisije José Manuel Barroso pa je napovedal pomoč Ukrajini v višini najmanj 11 milijard evrov v prihodnjih nekaj letih.

Poteze, ki jih je potegnil Zahod, in napovedane sankcije so odmevale na svetovnih borzah. Cene surovin in predvsem energentov so občutno poskočile, delnice zlasti ruskih podjetij pa so doživele precejšen padec. Precej je bil prizadet ruski borzni indeks, ki si je sicer nekoliko opomogel po prvem udarcu. Velik udarec pa je doživel tudi ruski rubelj. Ruska narodna banka je odgovorila s povišanjem obrestne mere in vrgla na trg za dvanajst milijard dolarjev rezerv, da bi ustavila padanje rublja.

Telefonijada voditeljev Rusija je zaradi tega opozorila EU, da bo na morebitno uvedbo ostrih sankcij zaradi krize v Ukrajini odgovorila podobno. Glede zamrznitve pogovorov o vizumski liberalizaciji, za kar se je v četrtek odločila EU na izrednem vrhu, so v Moskvi izrazili začudenje in ocenili, da gre za nekonstruktivno potezo. To je bil prvi odziv na četrtkovo odločitev voditeljev članic EU, ki so na izrednem vrhu glede situacije v Ukrajini sprejeli politično odločitev o takojšnji zamrznitvi pogovorov o vizumski liberalizaciji in novem sporazumu z Rusijo ter zagrozili, da bodo uvedli še dodatne sankcije, če se Moskva ne bo odzvala na pozive k diplomatskim pogovorom z Ukrajino in umiritvi razmer.

V soboto je bilo spet vroče na Krimu. Opozorilni streli so vojaške opazovalce Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi odvrnili od vstopa na ukrajinski polotok Krim. Streli so odjeknili, ko se je konvoj opazovalcev približal kontrolni točki na severu Krima, ki je pod nadzorom proruskih sil, a streli očitno niso bili usmerjeni proti opazovalcem. V incidentu ni bil ranjen nihče, približno 50 vojaških opazovalcev iz 28 držav članic Ovseja pa se je po streljanju obrnilo in odpravilo proti svoji bazi v Hersonu.

V nedeljo so svetovni voditelji nadaljevali z ostrimi besedami o ukrajinski krizi. Regionalna vlada Krima, ki si prizadeva za izvedbo referenduma o odcepitvi polotoka od Ukrajine in priključitvi Rusiji, je legitimna sila, je v nedeljo po telefonu Putin dejal britanskemu premierju Davidu Cameronu in nemški kanclerki Angeli Merkel. Putin je poleg tega zatrjeval, da krimske oblasti delujejo v skladu z mednarodnim pravom pri zavarovanju interesov prebivalcev Krima. Sicer pa na Krimu nadaljujejo z načrti za izvedbo referenduma o priključitvi Krima Rusiji, ki je načrtovan za 16. marec.

Velika Britanija ocenjuje, da je rusko posredovanje na Krimu napaka. Britanski zunanji minister William Hague je namreč dejal, da bi lahko Moskvo zadele resne gospodarske posledice, če ne bo diplomatske rešitve krimske krize. Putin pa naj bi bil Cameronu zagotovil, da si želi najti diplomatsko rešitev.

Ameriški predsednik Obama je govoril z voditelji več evropskih držav, so sporočili v nedeljo iz Bele hiše. Voditelji Velike Britanije, Francije, Italije in treh baltskih držav so se strinjali z Belo hišo, da mora Rusija umakniti svoje vojake na Krimu v oporišča in dovoliti prihod mednarodnih opazovalcev na polotok. Pri tem so jasno povedali, da bo Rusijo nadaljnje kršenje mednarodnega prava izoliralo od mednarodne skupnosti. Cameron, francoski predsednik François Hollande in italijanski premier Matteo Renzi so se z Obamo v ločenih pogovorih tudi strinjali, da je referendum o odcepitvi Krima od Ukrajine nezakonit. Podobno prepričanje je v pogovoru s Putinom izrazila tudi Merklova. Ameriški državni sekretar John Kerry se je v soboto po telefonu pogovarjal z ruskim kolegom Lavrovom. Opozoril ga je, da bi s sprejetjem korakov za priključitev Krima k Rusiji in z nadaljnjim stopnjevanjem vojaških napetosti zaprli ves prostor za diplomacijo.

Predsednik proruskega parlamenta na Krimu Vladimir Konstantinov je dejal, da bo regija do konca meseca zagotovo postala del Rusije, iz Kijeva pa na drugi strani sporočajo, da »je Krim bil, je in bo ukrajinski«.

V nedeljo se je po Ukrajini več tisoč ljudi odpravilo na ulice, da bi se udeležili tako proruskih kot protiruskih protestov zaradi spora glede Krima. V Ukrajini so zaznamovali 200. obletnico rojstva pesnika Tarasa Ševčenka, ki je zasnoval moderno ukrajinščino in idejo o Ukrajini kot državi. Njemu v čast so pripravili patriotske shode v Kijevu, v znak nasprotovanja politiki Rusije pa tudi v krimskih mestih Sevastopolu in Simferopolu. Jacenjuk je na shodu v Kijevu obljubil, da Ukrajina Rusiji ne bo odstopila niti delčka svojega ozemlja. V Sevastopolu so se na protestih spopadle prokijevske in promoskovske skupine. Približno 100 proruskih protestnikov je napadlo okrog 20 ljudi, ki so varovali proukrajinski shod, na katerem je sodelovalo okrog 200 ljudi. V krimski prestolnici Simferopolu so nasprotno shodi obeh strani minili mirno. Na protestu za ukrajinsko celovitost se je zbralo okrog 1.000 ljudi, na shodu za priključitev Rusiji pa 10.000.

In še to. Proruski parlament avtonomne republike Krim je v torek sprejel deklaracijo o »neodvisnosti avtonomne republike Krim in Sevastopola« z 78 glasovi za od 81 navzočih poslancev. Ob tem so sporočili, da bo neodvisnost začela veljati po nedeljskem referendumu, če bodo na njem volivci podprli priključitev Rusiji. D

V zadnjih dneh potekajo številni pogovori med svetovnimi voditelji.

Večje število vojakov in oficirjev ruske narodnosti je dezertiralo iz ukrajinske vojske in se pridružilo krimskim upornikom.